

Mag. Oluf Kock i Sverige.

Af Bjørn Kornerup.

Det er kun sjældnere, at man i det 17. Aarhundrede støder paa Spor af Forbindelse mellem dansk og svensk Kirkeliv. Til Dels kan dette dog skyldes Mangler ved det hidtil kendte Kildemateriale. I hvert Tilfælde er det ved den senere Tids Efterforskninger, især fra svensk Side, lykkedes at fremdrage forskellige Oplysninger, der lader formode, at Forbindelsen mellem de to Lande i kirkelig Henseende ikke har været helt saa ringe, som man iøvrigt kunde fristes til at tro.

I *Axel Oxenstiernas* Brevveksling med Gejstlige og Lærde findes saaledes hist og her Omtale af danske kirkelige Forhold og Personer. F. Eks. skriver Erkebiskoppen i Uppsala Petrus Kenicius¹ 1619 om en dansk Præstemand Christianus Christophori, der begærede Ansættelse i Erkestiftet, at han var den sjette danske Præst, som nu siden 1613 var forskrevet »hit in«.² Senere i Aarhundredet

¹) Petrus Kenicius (1555—1636), Erkebiskop i Uppsala 1609—36, en af Tidens fremragende kirkelige Personligheder.

²) Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling. Senare avdeln. XII, utg. av Nils Ahnlund, S. 34—5. 1623 nævnes Christiernus Christophori som Præst i Falköping (S. 606—7). 1613 omtales en ung Person ved Navn Jonas Svenonis fra Trondhjem, som i 4 Aar havde studeret i Hafnia, og som havde vist særlig industria in cognitione Græcæ linguæ (S. 315). 1646 nævnes en Præst Anders Franscisci, som var blevet afsat fra Tölle for sin Udyds og Horeris Skyld, og som til sin Efterfølger ikke vilde have en svensk Mand (S. 653). 1641 hedder det, at man ikke gerne saa, at Ungdommen skulde sig til Danmarks Akademi forføje, Riget »til någon nesa« (S. 476). Om de Resenske Stridigheder findes en Udtalelse S. 22.

synes man hos den fremtrædende kirkelige Reformator *Joannes Baazius* at kunne spore Indflydelse fra den Bodsbevægelse i Danmark, som satte en saa mærkelig Frugt i den store Forordning af 27. Marts 1629 om Kirkens Embede og Myndighed mod ubodfærdige. Specielt ser det ud til, at Baazius har studeret og været paavirket af Jesper Brochmand¹.

Endelig kan der i denne Sammenhæng mindes om, at man i Biskop *Jesper Svedbergs* Selvbiografi jævnlig finder omtalt danske teologiske Forfattere. Svedberg kender saaledes meget vel H. P. Resens Bibeloversættelse og citerer eller henviser jævnlig til Forfattere som Jesper Brochmand, Jens Dinesen Jersin, Hans Wandal († 1675), Christian Matthiæ, Johannes Clüver, Henrik Gerner o. fl.²

En af de Personligheder i det 17. Aarhundrede, som paa en vis Maade kom til at danne et Forbindelsesled mellem dansk og svensk Kirkeliv, var den bekendte Kryptokalvinist, Mag. *Oluf Jensen Kock*. Da den for ham saa skæbnsvangre Rettergang i Kolding var endt den 23. Februar 1614 med, at han var blevet dømt til Landsforvisning³, drog han straks til Holland, alle malcontentes Eldorado, og lod sig den 26. Maj s. A. immatrikulere ved Universitetet i Leiden⁴. Længere end et Aars Tid kan han dog ikke have opholdt sig i dette Land, thi vistnok senest i August 1615 ankom han til Stockholm⁵.

¹) Hans Lundin, *Joannes Baazius' kyrkliga reformprogram*, 1944, S. 11 ff., 27, 128.

²) *Jesper Svedbergs Lefwernes Beskrifning*, utg. av Gunnar Wetterberg, I, 1941 (Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund). Jvfr. *Historisk Tidsskrift* 10. R. VI, 589.

³) Jvfr. Bjørn Kornerup, *Biskop Hans Poulsen Resen* I, 436 f.

⁴) *Personalhistorisk Tidsskrift* II, 111.

⁵) Jvfr. S. 436. Det er dog ogsaa muligt, at Kock er ankommet allerede i Juni 1615, hvis man tør fortolke følgende Linier i et Brev af 16. Juni 1615 fra Petrus Kenicius til Axel Oxenstierna som gældende Kock: »hvadh then danske presten tilkommer, så vill jagh medh flijt öfverläsa doctoris Resenii theses, och när thet är skedt, skal jagh medh thet

Han maa paa en eller anden Maade have forstaaet her at vinde sig Venner i Landets højeste Kredse, og i Tillid til Protektion fra disse sendte han den 2. September 1615 Ansøgninger stiledte til Christian IV og til Kansler Christian Friis til Borreby om at faa Lov til at vende tilbage til sit Fædreland. Han angrede bittert, hedder det her, at han nogensinde havde fortørnet Kongelig Majestæt, for hvis Velfærd han bestandig opsendte de mest brændende Bønner, og idet han lovede Bod og Bedring, bad han om Tilgivelse for sit tidligere Forhold. I Brevet til Kansleren fremhævede han specielt, at han fortrød de nok som bekendte Prædikener, som han mindre vel betænkt (minus circumspecte) havde holdt for sin Menighed, med andre Ord: han ønskede, at der skulde gro Græs over de fulminante Angreb paa Resen.

De nævnte Ansøgninger er tidligere af Rørdam udgivet i »Kirkehistoriske Samlinger«¹. Derimod lykkedes det ikke Rørdam at finde et vigtigt Aktstykke, som Kock henviser til i Brevet til Chr. Friis, en Anbefalingsskrivelse for ham fra ingen mindre end den svenske Kansler *Axel Oxenstierna*. Denne i flere Henseender interessante Skrivelse er dog senere kommet for Dagens Lys², og den fortjener at meddeles her:

Min wänlige Helsen samptt huadh meere kiärt och gått,
jagh förmå, medh Gudh alzmechtigh nu och altidh till-
förende, dännäst een fljttigh Tackseyelse för allt bewijst

aldrasnaresta skrifva T. M. till och låta förnimma hvad mitt betenckande kan vara (Axel Oxenstiernas skrifter, sen. avdeln. XII, 22).

¹) Kh. Saml. 3. R. I, 620—4.

²) Findes i Rigsarkivet, Danske Kancellis Arkiv, Indlæg til Registre og Tegnelser. Sammesteds er nu henlagt de ovennævnte Ansøgninger fra Kock, som i Rørdams Tid fandtes i den Bøllingske Brevsamling i Det kgl. Bibliotek. — Tegnsætningen og Brugen af store og smaa Begyndelsesbogstaver er i Aftrykket af dette og det S. 438 f. meddelte Brev norm.aliseret.

Ähre och gått, dedh jagh skall finnes ganska godhwilligh medh all Lägenheet att förskylla.

Kiäre Herr Cantzler, besynnerligh godhe Wän, jagh kan edher wänligen icke förholla, att een dansk Prästman, benemdb M. Olaus Koccus, som fordom haffuer waritt Kyrckeheerde till S. Nicklas i Kiöpenhampn, ähr någre Wekur sedhan kommen hijt och giffwitt tillkiänna, att han för någre Åhr sedhan war kommen i Religions-träta medh den höglärde Doctore Ressenio, den Tijdh Theologiæ Professore i Kiöpenhampn, hwaregenom Konungh M.^{tt} vthj Danmarck haffuer fattadh till hans ringa Persoon ett Mißhagh, så att han och på sijdhlychtone ähr in exilium fördrijffuen; och effter han fuller besinner, att han i någre Måtto haffuer förtörnatt H. K. M.^{tt} och fördenskuldh ödmiukeligen och gärna will H. K. M.^{tt} affbidia, vtjh huadh Måtto han sigh förseedt haffuer. Derföre haffuer han beditt migh om denne min Förskrift till edher, kiäre Herr Cantzler, förhopligen, att han den skall medh Hugnatt niute tillgodhe. Så ändoch migh om hans Saak icke mehr ähr witterligitt, ähn huadh jagh för dette aff ett allmentt Rychte hördt haffuer, eller kan sij aff någre på Tryckett vttgångne Thesibus, allenest att han sigh den lille Tijdh, han här waritt haffuer, stilla och roligen förhollit, lickwäll medhan man icke obilligtt medh een exule jw haffuer någott Medhlijdhande, i Synderheet där han icke ähr proscriptus för någon sin groffue Mißgiärningh Skuldh, därföre haffuer jagh honom denne min recommendation icke wist förwägre, ganska wänligen begiärendes, kiäre Herr Cantzler, huar han edher om gunstigt Bijstånd besiökiandes warder, I wille dragha medh hans Nödh ett Medhlijdhande och wara honom hoos K. M.^{tt} j Danmarck till dedh bäste behielpeligh, att han till Hans M.^{tz} Gunst och sitt Fädherneslandh igen komma måtte. Han låffuar sigh att wele finnes Hans M.^{tt} trogen och ödmiuk, edher, kiäre Herr Cantzler, tjenstwilligh och sigh elliest så förholle, att ingen skall haffwa Orsaak

öffuer honom att klagha. Hwar och denne min Förböön någott warder vtträttandes, då haffuer jagh Orsaak att gratulere migh sielff, som så myckitt hoos edher, k. Herr Cantzler, förmå. Och befhaler edher, kiäre Herr Cantzler, här medh Gudh alzmechtigh till all Siäls och Lijffz lycklige Wällmågo gantz wänligen. Aff Stockholm den 26 Augusti Åhr 1615.

¹Eder Gunstes godhe
 Wenn och Tiänare
 Axell
 Oxenstierna m. p.¹

[*Udskrift:*] Konungh Maiestatz i Danmarckz troo Man, Rådth och Cantzeler, edle och wälbördigh Christian Frijs till Bårreby, min tillförlatelig synnerligh godhe Wän wänligen.

[*Paaskrift:*] Her Axel Oxenstern, Suerrigis Cantzlers Breff pro M. Olao Kock. Redditæ Haf. 27 Sep. A^o 1615.

Kocks Forsøg paa at komme tilbage til Danmark lykkedes ikke. Man kender ganske vist ikke noget Svar fra Christian IV eller fra Kansleren, men at et saadant maa have været et klart Afslag, ses af et andet Aktstykke, der skal meddeles nedenfor, og faktisk er det, at Kock ikke kom tilbage. Efter den foregaaende Tids Udvikling vilde det næppe heller have været muligt. Kock blev i Stockholm og søgte Ansættelse i den svenske Kirke. Antagelig gennem Axel Oxenstierna blev han anbefalet til Gustav Adolf, der den 23. Januar 1616 »forskrev« ham til Erkebiskoppen i Uppsala, den ovennævnte Petrus Kenicius, med Anmodning om at skaffe ham en passende gejstlig Ansættelse.

Der gaar en smuk Tone igennem Kongens Brev: han har aabenbart følt Medlidenhed med Kock og hans Familie i deres sørgelige Stilling, han har mærket, at Kock var

¹⁻¹) Egenhændigt.

en »lærd« Mand, og han har ikke kunnet nægte ham sin Sympati, fordi han havde maattet gaa i Landflygtighed »för Sanningens Bekennelse Skuld«. Skönt Kongen ikke havde kunnet forfare andet, end at Kock førte ret Lære, saa paabød han dog for en Sikkerheds Skyld Erkebisen at efterprøve, om han var »vth aff rätta Vllen«.

Gustav Adolfs Brev har hidtil kun været kendt af en Bemærkning i en Fodnote i et svensk Historieværk fra det 18. Aarhundrede¹. Det meddeles her in extenso efter den officielle Kopi i den svenske »Riksregistratur«² (i Riksarkivet i Stockholm).

Till Erchiebiskopen, att han försörier Mester Olaum Coccium medh brödh.

Wij Gustaff Adolff, wij wele edher, M. Pedher, nadelighen icke her medh förholla, att en dansk Prästman, be^{dt} Mester Olaus Coccius, är för någhon tidh kommin hijt i Riket och sigh önkkelighen beklaghat, att han ähr förwijster sitt Fädernesland och moste nu exulera allenast derføre, att han aff Cathedra³ och elliest skulle publice haffua taxeret en Errorem, som en Doctor Theologiæ der i Köpenhafn, Resenius wedh Nampn, skulle haffua kommit på banen och ännu fauerer, ödhamiukelighen för den skull aff oß begärandes, att wij nådigst wele oß offuer hans och hans Hustru och Barns ynckeligha Leghenheet warkunna, dedh wij och her till nådigst giordt haffue⁴, effter som wij förnummit haffue, att han en lärd Man ähr, och dette Exilium för Sanningens Bekennelse Skuld lydher och dedh fördenskuld, att wij vthj medler tidh förfara motte, om han icke kunne restitueras patriæ ighen och komma till sin förrigha Läghenheet. Men effter dedh

¹) Jonas Hallenberg, Svea rikes Historia under Konung Gustaf Adolf den Stores Regering IV, 1794, S. 669 Note b.

²) Riksregistratur 1616 Fol. 260 under 1616 23. Januar.

³) Jvfr. Kornerup, H. P. Resen I, 403.

⁴) Jvfr. S. 435, 439.

icke skee kan, som wij förnimme, befalle wij edher nådelighen, att I försöria honom medh något beneficio der i Stifftet, som kunne något så när wara lijcht dedh förra, han hafft haffuer¹, doch så, att oansedt wij intet hertill annat haffua kunnat förfara, än att han vthj Religions-saaker skall wara rätt, doch för än han till något beneficium admitteras, kunnen I der om ännu grannerlighen förfara, och hwar så befinns, som wij nådigest wele förmodha, att han vthaff rätta Vllen ähr, da ähr billigt, att han war-der promouerat, her om I såledhes bestellendes warde. Gudh befallandes.

Stockholm.

Trods al den Gunst, Oluf Kock havde opnaaet ved Hove, ser det ikke ud til, at han er blevet ansat i et Præstekald². Derimod har han aabenbart øvet forskellig præstelig Virksomhed. Et Vidnesbyrd herom er en Bog, han udgav 1616 i Stockholm »*Brudevielses Tale til Joachim Dancwardt, Borgemester i Nyekiøbing, og Apollonia Beeker*»³. Den er desværre gaaet tabt, hvorimod der findes bevaret et større Arbejde af ham »*Vår Christelige Troos Wissheet och Triumph*«, Stockholm 1617, 4°. ⁴ Tilegnelsen i dette, dateret den 1. Marts 1617, er rettet til Gustav Adolf som en Tak for al den Bevaagenhed, han havde mødt baade hos Kongen og dennes Moder, Dronning Christina,

¹) Der tænkes aabenbart paa et anseeligt gejstligt Embede i Lighed med det store St. Nicolai Kald i København, som Kock havde haft siden 1607.

²) I Følge Meddelelse fra Landsarkivet i Uppsala findes ingen Vidnesbyrd om gejstlig Ansættelse for Kock i Uppsala Domkapitels Arkiv, der dog er lidet fuldstændigt for denne Periode.

³) J. Worm, Forsøg til et Lexicon over lærde Mænd I, 231. Bogen er forgæves blevet eftersøgt i Sverige. I Følge velvillig Meddelelse fra Riksbibliotekarie m. m. Isak Collijn findes ingen Oplysning om dens Eksistens i dennes omfattende bibliografiske Samlinger.

⁴) Eksemplar i Det kgl. Bibliotek i København.

der ved et Besøg i Stockholm 1615 havde støttet ham og hans trængende Familie¹.

Den paagældende Bog, der er en rent bibelsk Fremstilling af Troens Karakter, er af Kock selv skrevet paa Svensk, hvilket Sprog han søgte at tilegne sig for derved at blive mere skikkaet til præstelig Gerning i sit nye Fædreland. Oluf Kock skal være død i Stockholm 1619², hvad der at dømme efter hans hidtidige Løbebane lyder mere sandsynligt end en gammel Efterretning om, at han skal have endt sine Dage i Hamburg³.

¹) Anf. Skrift Bl. A 3 v, a 2.

²) J. Worm, anf. Skrift I, 230 efter P. J. Resenii Bibliotheca Regia Academiæ Hafniensi donata, 1685, Index tertius.

³) Jeg har tidligere været tilbøjelig til at holde paa denne Antagelse (H. P. Resen I, 437), der bygger paa en Tilføjelse i et Haandskrift fra det 18. Aarhundrede af Procesakterne fra 1614 (Gl. kgl. Saml., 4°, 1457, Bl. 22 v).